

Наумкіна С.М.

*доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри політичних наук і права
ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»*

Скриль С.А.

*кандидат юридичних наук, докторант кафедри політичних наук і права
ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»*

АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВ ЦЕНТРАЛЬНОЇ І СХІДНОЇ ЄВРОПИ ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЇХ ПОЛІТИЧНИХ СИСТЕМ ЯК ВЗАЄМООБУМОВЛЕНІ ПРОЦЕСИ

Посткомуністичний період наприкінці ХХ століття у країнах Центральної та Східної Європи пов'язаний з пошуком моделі формування та розвитку демократичного суспільства. Одним із ключових аспектів побудови ефективної системи публічної влади на шляху демократизації є подолання корупції.

Політичною наукою сформульовані певні закономірності розвитку політичних систем, у тому числі обґрунтований взаємозв'язок між економічними чинниками, рівнем демократизації суспільства та глибиною корумпованості державних інституцій. Можна сформулювати деякі політичні аксіоми:

- низький рівень економічного розвитку суспільства є передумовою авторитарного / тоталітарного політичного режиму;
- високий рівень авторитаризму (політичного / соціально-психологічного) породжує «глибоку корумпованість» (політичну, адміністративну, побутову) суспільних відносин;
- подолання корупції передбачає комплекс умов та заходів, тобто факторів як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру. Факторами об'єктивного характеру (умовами декорумпованості) являються: економічне зростання, підвищення рівня життя населення, активізація громадянського суспільства, формування потужного середнього класу. Суб'єктивні фактори мають нормативний та інституційний характер і включають: прийняття відповідних антикорупційних законів (що потребує

політичної волі), а також створення необхідних інституцій для боротьби з корупцією.

Розглядаючи причини зростання рівня корупції в країнах ЦСЄ наприкінці ХХ століття, Л. Холмс виділяє наступні.

1. Спадщина комунізму, а саме – втрата жорсткого контролю за чиновниками.

2. Одночасний і масовий перехід після колапсу комуністичної влади в 90-х роках до неоліберальної ідеології. Сам розмах переходу є важливою причиною того, що посткомуністичні країни так жорстко страждали від дефіциту демократичних свобод. Ця ситуація призвела до зростання корупції та організованої злочинності.

3. Зниження лояльності. У минулому державний службовець міг бути впевнений, що ця робота буде більш надійною, перспективною, безпечною, з кращою пенсією. Проте держслужбовці в умовах переходу відчують, що їх роботодавець до них вже не так прихильний – на що відповіли таким же зниженням лояльності. Проблема загострюється тим, що зарплати і статус роботи в державному сектор часто нижче, ніж у приватному. Все це призводить до розчарування, і зростанню ймовірності корупційних дій [1].

Аналізуючи специфіку та структуру корупції в державах Центральної та Східної Європи, слід виокремити три її рівні – політичну корупцію («захоплення державних функцій»), адміністративну та побутову. Так, фахівцями Світового банку були дані наступні визначення політичної та адміністративної корупції: «Захопленням держави вважаються дії окремих осіб, груп або фірм як в державному, так і в приватному секторах з метою впливу на формування законів, правил, указів та інших інструментів державної політики з метою забезпечення собі певних переваг в результаті протиправного і непрозорого надання особистих благ державними службовцями. Адміністративна корупція відноситься до навмисного внесення спотворень в процес приписаного виконання існуючих законів, правил і регулюючих положень з метою надання переваг як державним, так і недержавним «дійовим особам» внаслідок незаконного і непрозорого забезпечення особистих вигод державним чиновникам» [2, с. 23-24]. Побутовою корупцією слід вважати протиправні дії осіб, що надають адміністративні послуги населенню на рівні споживчих правовідносин.

Незважаючи на те, що демократичні перетворення у державах Центральної та Східної Європи розпочались на початку 90-х років ХХ

століття, певні антикорупційні кроки були зроблені майже через 10–15 років. Так, у Польщі лише у 2002 р. уряд затвердив Державну програму боротьби з корупцією під назвою «Антикорупційна стратегія». А спеціальний державний орган по боротьбі із корупцією – Центральне антикорупційне Управління, був створений лише у 2006 р. на підставі норм відповідного закону. У Румунії центральний антикорупційний орган з правоохоронними повноваженнями – Національна прокурорська служба з боротьби проти корупції (у подальшому перетворена у Національний антикорупційний директорат (НАД) розпочав свою діяльність лише у 2000р. після прийняття пакету антикорупційних законів. У Словаччині спеціальні державні органи по боротьбі із корупцією – Особливий Суд та Особлива Прокуратура були створені у 2003 р. У інших країнах Центральної та Східної Європи антикорупційні органи створювались через 10–15 років після початку демократичних реформ. Така тенденція свідчить про те, що на початку демократичного транзиту корупція не сприймалась в якості загрози для успішного проведення реформ. Але через певний проміжок часу проблеми подолання політичної та адміністративної корупції виходять на перший план серед інших напрямків демократичних перетворень.

Загальними для країн Центральної та Східної Європи засобами подолання корупції були наступні:

- регулярне надання інформації про власність високопосадовців;
- законодавчі санкції за порушення фінансового законодавства політичних партій; створення умов для прозорого фінансування політичних партій з державного бюджету;
- постійний нагляд за фінансуванням політичних партій, особливо шляхом прийняття ними зобов'язань оголошувати перелік отриманих подарунків і спонсорських пожертвувань;
- загальнодоступність регулярних звітів про фінансове становище всіх політичних партій;
- інформація про причини зловживання владою політиками або представниками державної адміністрації [3].

Узагальнюючи засоби та напрями антикорупційної політики в країнах Європи, слід наголосити на певній її незавершеності та навіть у деяких країнах реверсивності. Це пов'язано як із відсутністю дієвої опозиції у країнах (наприклад, Болгарія), так і з певною підтримкою населенням

колишніх ідеологом в їх більш м'якій, соціал-демократичній, інтерпретації (Чехія).

Антикорупційна політика та люстраційний процес у країнах Центральної та Східної Європи доводить, що трансформація політичної системи безпосередньо залежить саме від їх вдалого проведення, і сучасні події в Україні є яскравим, на жаль, негативним, доказом відсутності цього взаємозв'язку.

Література

1. Холмс Л. Коррупция, слабые государства и экономический рационализм в Центральной и Восточной Европе [электр. ресурс] / Лесли Холмс. – Режим доступа: <http://dialogs.org.ua/ru/cross/page7884.html>
2. Борьба с коррупцией в переходный период. Вклад в обсуждение стратегии. – Вашингтон: Всемирный банк, 2000. – 162 с.
3. Новая европейская стратегия «Европа 2020» // Право европейского Союза [Электр. Ресурс]. – Режим доступа: <http://eulaw.ru/content/307>